

— Ouvrière. Plus petite qu' *alienus*, 2—2,9 mm. Brun à brun foncé, tête et gaster toujours un peu plus foncés. Tête beaucoup plus longue que large, très luisante. Antennes et pattes sans aucune pilosité. Thorax fortement imprimé entre méso- et épinothum.

Femelle. Plus petite qu' *alienus* et plus étroitement bâtie. Long. max. 8 mm. Couleur beaucoup plus claire, presque comme *emarginatus*. Tête et gaster toujours un peu plus foncés. L'animal entier sans aucune pilosité. Ailes plus claires que chez *alienus*. Budafok et Beuthen.

Puisque cette description laisse des doutes surtout quant au manque de poils, il est impossible de classer cette var.

Quelques ouvrières *lasioides* de Nagyteteny, reçues jadis de Rössler, présentent la couleur bicolore, presque comme *emarginatus*, et des traces de sillon frontal. Pilosité thoracale très courte et appauvrie, mais non absente. Peut-être c'est cette fourmi qu' il entend par sa var. *pannonica*. Je reçus aussi de lui une femelle fécondée, ressemblant *niger*. Cette femelle fit un premier élevage d'une douzaine d'ouvrières petites, très noires, beaucoup plus noires et plus luisantes que *niger* ou *alienus*. Tibias poilus chez la femelle, non poilus chez les ouvrières. Pilosité thoracale assez courte (comme *lasioides*), mais non appauvrie. Des traces de sillon frontal, parfois distinct. Appendices brunes. C'est une variété se rapprochant du *L. alienus turcicus*. Tête large de 1,92 mm. (♀); thorax 2,18 mm.

Twee nieuwe Nederlandsche Dagvlinders

door

B. J. LEMPKE.

Heelemaal juist is de titel nu eigenlijk niet, want de betreffende exemplaren werden al ongeveer een halve eeuw geleden gevangen. Maar noch de verzamelaar, noch de latere bezitter hebben ooit bemerkt, welke zoögeografisch gewichtige documenten zij in handen hadden en mijzelf is het bij de eerste bewerking van de collectie (die van Dr. J. Th. Oudemans) evenzoo vergaan. Zoo iets is natuurlijk alleen mogelijk of bij enkele blauwtjes of bij het geslacht *Hesperia* (om voorloopig nog de ons allen bekende nomenclatuur te gebruiken). Ditmaal waren het de dikkopjes, die de verrassing brachten.

In den winter van 1942 stelde ik een lijstje samen van de *Hesperia*'s, die in de ons omringende gebieden waargomen waren, maar nog niet tot onze fauna behoorden: *onopordi* Rbr., *serratulae* Rbr., *fritillum* Schiff., *alveus* Hb. en *armoricanus* Obth. Daarna nam ik Warren's onvolprezen „Monograph of the Tribe *Hesperidi*” ter hand en noteerde van elk dezer 5 soorten hun voornaamste kenmerken. Daarbij bleek één er van een voortreffelijk middel om al deze soorten en ook *carthami* Hb. van *malvae* L. te onderscheiden. Aan de onderzijde der achtervleugels staan aan den wortel 3 witte vlekken. Bij *malvae* L. zijn die klein, de bovenste is in den regel de kleinste van de 3 en in elk geval niet grooter dan de beide andere. Bij bijna alle andere *Hesperia*'s, en in elk geval bij de 6 genoemde soorten, is de bovenste wortelvlek aan de onderzijde der achtervleugels duidelijk grooter dan de beide andere. Met deze kennis gewapend controleerde ik opnieuw alle *Hesperia*'s, die ik kon bereiken, doch voorloopig zonder enig succes. Tot ik tot mijn verrassing in de *malvae*-serie van het Zoölogisch Museum te Amsterdam 2 exemplaren vond, die het bewuste kenmerk zeer duidelijk bezaten. Dat konden dus geen *malvae*'s zijn! Minder eenvoudig was het echter om uit te maken tot welke soort ze dan wel behoorden. Ongetwijfeld is er veel oefening en een uitgebreid materiaal voor nodig om deze moeilijke groep onder de knie te krijgen en de dieren alleen naar hun uiterlijk te kunnen determineeren. Daarbij kwam, dat het eene ex. al vrij afgevlogen was en daarom indertijd door Oudemans reeds in zijn dupla-collectie was geplaatst.

Gelukkig echter waren beide exx. ♂♂ en dus was niets eenvoudiger dan een genitaal-paraaparaat van ze te vervaardigen. En toen kwam de grootste verrassing: beide behoorden tot een andere soort! Waren het ♀♀ geweest, dan was ik niet zoo spoedig klaar gekomen. Terwijl Warren toch bij elke soort het genitaal-apparaat van het ♂ uitvoerig beschrijft en fotografisch afbeeldt, rept hij met geen woord over dat van het ♀. Zijn groote voorganger, Reverdin, beeldt in zijn verschillende artikelen een enkele maal het achterlijfsuiteinde van een ♀ af, zonder er evenwel commentaar aan te verbinden. Toch bleek mij bij nader onderzoek, dat ook de ♀♀ van de ons speciaal interesseerende soorten stellig wel met zekerheid te

determineeren zijn. Een bespreking van hun anatomische kenmerken valt echter buiten het bestek van dit artikel.

Van de beide ♂♂ bleek het eene tot *armoricanus* te behooren, terwijl het andere een *fritillum* was. Hieronder volgt een overzicht van de tot nu toe uit ons land bekende soorten van de groep. De nomenclatuur is in overeenstemming met de nieuwste gegevens.

Syrichthus Boisduval.

1. *S. carthami septentrionalis* Alberti. De meest forsche van de 5 soorten. Zelfs het Nederlandsche ex., dat voor een *carthami* een ware dwerg is, valt in vergelijking met een serie van *malvae* toch duidelijk op door zijn grootere vlucht. Aan den wortel der vvl. bij den binnenrand heeft *carthami* slechts 1 wit vlekje, terwijl *malvae*, *fritillum* en *armoricanus* er bijna altijd 2 bezitten. De mediane vlekkenrij (de gebogen rij van costa tot binnenrand) zeer duidelijk. De marginale rij variabel, soms heel duidelijk, soms totaal ontbrekend (bij *malvae* aanwezig, maar zwak en variabel in aantal vlekjes, bij *fritillum* en *armoricanus* nooit aanwezig). Op de bovenzijde der avls. geen wortelvlekken (bij *malvae* evenmin, bij *fritillum* meestal aanwezig, bij *armoricanus* soms zwak zichtbaar). Ook de onderzijde der avls. vertoont in den vorm en de plaatsing der witte vlekjes bruikbare kenmerken, doch zonder teekeningen of foto's is dit al heel moeilijk duidelijk te maken. Bovendien heb ik zelf nog veel te weinig materiaal kunnen bestudeeren, dan dat ik het aandurf een scherpe definitie van de vier genoemde soorten (*Spialia hibiscae* Hb. = *sao* Hb. valt er buiten, die veroorzaakt niet de minste moeite) alleen naar hun uiterlijk te geven.

De soortbepaling naar het genitaalapparaat der ♂♂ is daarentegen eenvoudig. Teekeningen hoop ik in de Addenda op den Catalogus te geven.

1 ex. uit Nederland bekend: De Lutte, Mei 1917 (coll.-B e n t i n c k). Het behoort zonder twijfel tot de naar Noordduitsche exx. beschreven subsp. *septentrionalis* Alberti (Stett. Ent. Z., vol. 99, p. 237, 1938): de bovenzijde is donker, zonder grijze bestuiving, de vlekken scherp; aan de onderzijde van v.- en avls. steken de witte vlekken scherp af, de grondkleur der avls. niet hier en daar licht getint, allemaal kenmerken, die met *septentrionalis* overeenstemmen. Terwijl Alberti echter voor de grondkleur van de onderzijde der avls. opgeeft: donker groenachtiggrijs, zeldzamer bruinachtig, is het Nederlandsche ex. iets geelachtig groen. Ongetwijfeld is dit slechts een individueele afwijking. Zijn vlucht is maar 25 mm (van apex tot apex; of 34 mm volgens de tegenwoordig vaak gevolgde methode: van thoraxmidden tot apex maal 2).

De Nederlandsche vindplaats vormt het meest vooruitgeschoven westelijke punt van het vlieggebied van *septentrionalis*, die in Noord-Duitschland zeer lokaal is en over het algemeen verre van gewoon. Het behoeft dan ook niet te verwonderen, dat de eerste vangst nog altijd niet door een latere is gevolgd.

2. *S. malvae* L. De kleinste van onze 4 „*malvae*-achtige” soorten. Gekenmerkt door de kleine scherpe witte vlekjes op de bovenzijde der vvl. Ook *armoricanus* heeft dergelijke kleine vlekjes, maar deze bezit nooit de rij flauwe witte vlekjes voor den achterrand, die bij *malvae* haast altijd aanwezig is. Anatomisch is de soort onmiddellijk te onderscheiden door den gespleten uncus.

Verbreid door het geheele land op zandgronden en in boschachtige streken, ook in de duinen verbreid en plaatselijk gewoon.

3. *S. fritillum* Schiff. (*cirsii* Rambur). Op de bovenzijde der vvl. bestaat de mediane rij uit groote witte vlekken, de marginale rij ontbreekt. Anatomisch zeer gemakkelijk te herkennen aan een ring van doorns om den aedoeagus op ongeveer $\frac{1}{3}$ van het distale uiteinde. Warren vermeldt dit kenmerk niet (wel L a c r e u z e en R e v e r d i n), maar op zijn foto (pl. XXXI, fig 2) is het duidelijk te zien.

1 ♂ „Overveen (Oosterduin), Mohr”, zonder datum, vermoedelijk omstreeks 1900 gevangen. Het ex is al vrij sterk afgevlogen. Vlucht 23 mm (van apex tot apex; volgens de tweede methode 28 mm). Warren geeft 30—32 mm (tweede methode), zoodat ook dit ex. weer een dwerg is.

Alleen uit Denemarken is 1 ♂ bekend in Zoöl. Museum, Kopenhagen, volgens het etiket in 1832 op Seeland gevangen, maar volkomen betrouwbaar is het ex. niet (W o l f f, Ent. Med., vol. 20, p. 176, 1939). In het omringende Duitse gebied alleen bekend van Kreuznach (teste Warren) in het zuiden van de Rijnprov. bij Bingen. In België is de soort nog niet waargenomen, zoodat de vangst in ons land voorloopig niet te verklaren is. Warren schrijft (l.c., p. 111): „The eastern and northern limits of its range may be said to be unknown, which is very surprising for such a finely marked species”. De noordelijkste Fransche vliegplaats, die hij kon opgeven, was Fontainebleau. Overveen ligt dus ver buiten het tot nu toe bekende areaal van de soort.

4. *S. armoricanus* Obthr. Bij de voorafgaande soorten heb ik reeds telkens aangegeven, hoe deze soort het best te onderscheiden is.

1 ♂, „Bloemendaal (Aerdenhout), Mohr”, eveneens ongedateerd. Vlucht 24 mm (volgens de tweede methode 28 mm). Warren geeft 24—30 mm (bij uitzondering tot 34 mm; tweede methode), zoodat dit ex. normaal van grootte is.

Het spreekt vanzelf, dat ik na deze twee sensationeele vangsten uit het duingebied alle exx. uit deze streek met dubbele opmerkzaamheid bekeken heb, maar tot nog toe zonder verder succes.

In Denemarken is *armoricanus* bekend van Bornholm, Seeland en Jutland; in de Rijnprov. op den Hunsrück (Stromberg en Langenlonsheim), bij Koblenz en bij Camp am Rhein; in België bij Han, Denée, Sosoye, Bure en Ostende. De laatste vindplaats is van bijzondere beteekenis, omdat ook ons ex. uit het duingebied stamt. Overal waar de soort voorkomt (ook in Denemarken) heeft zij 2 gens. 2 gave exx., die H a r d o n k 24 Juli 1941 te Tongeren ving, waren echter *malvae*'s! (laat, guur voorjaar, vermoedelijk geen tweede gen.).

Spialia Moore.

5. *S. hibiscae* Hb., 1790—1793 (*sao* Hb., 1800—1803; *sertorius* Hoffmanssegg, 1804). De afscheiding van het genus *Spialia* Moore (*Powellia* Tutt, nom. praeocc.) wordt gemotiveerd door kenmerken van het genitaalapparaat der ♂♂. De soortnaam *hibiscae* is door Hübner gegeven in een uiterst zeldzaam werkje, „Der Schmetterlinge Lepidoptera Linnei”, dat hij tusschen 1790 en 1793 anoniem uitgaf.

Hibiscae is gemakkelijk van de voorgaande soorten te onderscheiden. De mediane vlekkenrij op de bovenzijde der vvl. is onregelmatig, sommige vlekken zijn groot, andere klein of geheel ontbrekend. Voor den achterrand 8 kleine scherpe witte vlekjes. Op de bovenzijde der avl. 1 kleine, maar duidelijke wortelvlek, in het midden 2 of 3 scherpe witte vlekjes.

De soort is bij ons verbreid in het kalkdistrict van Zuid-Limburg en is plaatselijk niet zeldzaam. Warren (l.c., p. 141) schrijft: The species seems to be doublebrooded wherever it occurs in the lowlands”, maar dit geldt stellig niet voor ons land. D e r e n n e (Addenda Cat. Lambillion, p. 29, 1926) geeft voor België „deux générations”¹⁾, maar toen ik hem eenige maanden voor het noodlottig ongeval, dat aan zijn leven een einde maakte, om nadere inlichtingen vroeg, bleek geen enkel ex. van een tweede gen. aanwezig te zijn. Regel schijnt de herfstgen. in België dus in elk geval niet te zijn.

Literatuur.

1. B. A l b e r t i, Über das Vorkommen von *Hesperia carthami* Hbn. in Nörddeutschland nebst Bemerkungen über Verbreitung und Formen dieser Art. Stettiner Ent. Z., vol. 99, p. 236—246, 1 plaat, 1938.

2. H. G o t t h a r d t, Berichtigungen zu „*Hesperia orbifer* Hbn. im Rheinland” und einiges über den Bau des männlichen Kopulationsapparates der *Hesperia*-Arten meiner Sammlung. Ent. Z., vol. 51, p. 425—428, 20 fign., 1938.

3. F. H e m m i n g, On the identity and systematic position of eight species of Rhopalocera described by Jacob Hübner in his *Der Schmetterlinge Lepidoptera Linnei*. Proc. Royal Ent. Soc. London, series B, vol. 5, p. 121—125, 1936.

4. C. L a c r e u z e, Observations sur les Hespérides de la Suisse. Bull. Soc. Lép. de Genève, vol. 2, p. 30—44, 1910.

5. H. R e b e l, Die *Alveus*- und *Malvae*-Gruppe der Gattung *Hesperia*. Verh. zool.-bot. Ges. Wien, vol. 64, p. (189) en volg., 1914.

6. J. L. R e v e r d i n, Note sur l'armure génitale mâle de quelques Hespérides. Bull. Soc. Lép. de Genève, vol. 2, p. 1—16, 1910.

7. J. L. R e v e r d i n, Notes sur le genre *Hesperia*. L.c., p. 141—172, 1912.

8. B. C. S. W a r r e n, Monograph of the Tribe *Hesperiidi*. Trans. Ent. Soc. London, vol. 74, p. 1—170, pl. I—LX, 1926.

9. N. L. W o l f f, Sommerfugleslaegten *Hesperia* Fabr. i Danmark. Ent. Meddelelser, vol. 20, p. 258—276, 4 platen, 1939.

Amsterdam, 1944.

¹⁾ Blijkbaar in navolging van Lambillion, die in zijn „Catalogue des Lépidoptères de Belgique”, p. 48, 1903, als vliegtijd geeft: „mai, août-septembre”.